

עומקא דפרשה

כף אחת עשרה זהב - שווי ברכה

בענין חנוכת הנשיאים

שער הציון

בגדר חנוכת המזבח ע"י הנשיאים

חלישות הדעת של אהרון הכהן

פר' נשא - בעניני קרבנות הנשיאים

דיני קדימה בסדר הקרבת הנשיאים

בס"ד ערש"ק א' סיון תשע"א

בגדר חנוכת המזבח ע"י הנשיאים

בענין חנוכת הנשיאים

הרב הנאול בן דוד

הרב משה אלעזר מרק

הנה המשכן נחנך בז' ימי מילואים ככתוב בפרשת תצוה ובפרשת צו, וביום השמיני ככתוב בפרשת פקודי ובפרשת שמיני, ונעשו הקרבנות לחנוך את המזבח, ונמשח המזבח עם כל הכלים. ואף נעשו בכל הכלים עבודות המחנכות אותם, כדתנן במנחות מ"ט, ובגמ' שם נ', דנחנך המזבח בתמיד של שחר ומזבח הזהב בקטרת של בין הערבim, ושולחן בלחם הפנים בשבת ומנורה בז' נרות בין הערבim, ופירש ש"ז המלבי"ם בס"פ תצוה.

זאת חנכת המזבח וכו' קערות כסף שתיים עשרה מזוקי כסף שנים עשר וכו' וכו', כל הך פרשה דזאת חנוכת המזבח וכו' צריכה ביאור וכי חושבנא אתא לאשמועינן, ומאי קמ"ל בהך פרשה.

ואחר כל זאת נאמרה פרשת חנוכת הנשיאים ע"י קרבנותיהם ומפורש בקרא "זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו". ויש לדון אימתי חלה חנוכה זו, אם ביום השמיני שהתחילו להקריב או בגמר כל קרבנות הנשיאים, ומפורש דבר זה בסוף פרשת נשא דכתיב זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו, ומונה שם מנין הכללי של כל הקרבנות. ונראה שע"י הקרבת כל הנשיאים חלה החנוכה, (והא דכתיב ביום המשח אותו היינו דביום שנמשח הקריב, כמ"ש רש"י, ולא דבאותו יום חלה החנוכה).

ואשר נראה בזה, דהנה בריש חגיגה תנן בית שמאי אומרים הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף ובית הלל אומרים הראיה מעה כסף והחגיגה שתי כסף, ושם בגמ' ו' א' איתא דב"ה דסבירא להו דחגיגה שתי כסף וראיה מעה כסף טעמיהו דילפינן מקרבנות הנשיאים, דבקרבנות הנשיאים ריבה הכתוב בשלמים יותר מב' עולות, דהיה בקרבנות הנשיאים שלמים יותר מעולות, וס"ל לב"ה דה"נ ראייה וחגיגה, החגיגה שהיא שלמים הויא שתי כסף והיא מרובה מעולות ראייה שאינה אלא מעה כסף, וב"ש סברי דליכא למילף מנשיאים דדורות משעה לא ילפינן, ע"כ דברי הגמרא. ותוס' שם הקשו דהא מצינו דילפינן מנשיאים לדורות דצירוף דהכלי מצרף מה שבתוכו לקודש וילפינן ליה מכף אחת עשרה זהב מלאה קטורת הכתוב עשה כל מה שבכף אחת, וחזינן דילפינן מנשיאים אע"ג דהוי דורות משעה, ותי' תוס' שאני התם דתני ביה קרא תריסר זימני, פירוש דקרא דכף אחת וכו' תני קרא תריסר זימני ומשום הכי ילפינן מיניה אע"ג דהוי דורות משעה. ודברי תוס' תמוהים מאד, דהא הא דריבה הכתוב בנשיאים שלמים יותר מעולות נמי תני ביה קרא תריסר זימני, דכל נשיא ונשיא הביא שלמים יותר מעולות וזה כתיב תריסר זימני, ומ"מ אמרינן ע"ז דדורות משעה לא ילפינן, ואיזה תי' הוא זה דצירוף שייך למילף כיוון דתני ביה קרא תריסר זימני, מאי שנא דין צירוף מהא דריבה הכתוב שלמים יותר מעולות תרוויהו תני בהו קרא תריסר זימני, ומצאתי שעמד בזה בהגהות מים חיים לבעל הפרי חדש, וצ"ע.

ושוב מצאתי כן באוה"ח שכתב על הפסוק ויקריבו הנשיאים (יז, ו) וז"ל נראה כי כולם כאחד רצו להקריב ביום הראשון לחנוכת המזבח שרצו שיתחנך מכרם יחד, וה' אמר נשיא אחד ליום וגו'. ואמר כי בכל הי"ב ימים יחשב חנוכת המזבח ולזה אחר אומר נשיא אחד וגו' אמר פעם אחרת לחנוכת המזבח לומר כמו שכתבנו עכ"ל.

והנה ע"מ דא"י בגמרא שריבה הכתוב בנשיאים בשלמים יותר מעולות פי' רש"י ז"ל, נשיאים בחנוכת המזבח הקריבו שלמים יותר מעולות דכתיב כל הבקר לעולה וגו' וכל בקר זבח השלמים וגו', וילה"ע ע"ד רש"י דלמה הביא להוכיח, הא דריבה הכתוב בנשיאים בשלמים יותר מעולות, מקראי דכל הבקר לעולה וגו' וכל בקר זבח השלמים וגו', הא הנך קראי נאמרו בסוף הפרשה בפרשת זאת חנוכת המזבח ולמה לא הביא מתחילת הפרשה דכתיב בכל נשיא ונשיא פר אחד איל אחד כבש אחד לעולה ולזבח השלמים בקר שניים אילים חמשה וגו' דגם מזה חזינן דהיה שלמים יותר מעולות, ולמה הביא רש"י מסוף הפרשה מפרשת זאת חנוכת המזבח, וצ"ב בזה. ויעו"ב בר"ח על אתר שהביא מהנך קראי דתחילת הפרשה ודלא כרש"י, וצ"ב.

ויעוין בהעמק דבר שהביא ממדרש רבה ביום המשח אותו בהעלה על כולם שהקריבו ביום המשח אותו, ופירש הנצי"ב ששקריבו כל אחד מהם על כל ישראל ולא רק על שבטו. וחשוב חנוכה בכל ישראל בכל הימים. ע"כ. ומבואר מדבריהם שגדרי חנוכת הנשיאים היתה באותם י"ב ימים ע"י כולם כאחת.

ונראה להוכיח מזה דחנוכת המזבח לא היתה ע"י כל נשיא ונשיא בפני עצמו אלא דע"י הקרבת כל הי"ב נשיאים נעשית החנוכה, וקרבנות כל הנשיאים כולם הם החנוכה ולא קרבנות דכל נשיא ונשיא בפני עצמו, ומעתה אתי שפיר היטב דברי רש"י דהרי הא דאיתא בגמ' דנשיאים ריבה בהם הכתוב שלמים יותר מעולות לית היינו דבחנוכת המזבח היה שלמים יותר מעולות, וא"כ מהא דנשיא אחד הביא שלמים יותר מעולות אכתי ליכא ראייה דבחנוכת המזבח היה שלמים יותר מעולות, כיוון דחנוכת המזבח היא ע"י כל הי"ב נשיאים כאחד ורק מהא דבכלל הקרבת כל הנשיאים כולם אתה מוצא שלמים יותר מעולות מוכח דחנוכת המזבח היה בה שלמים יותר מעולות, ומש"ה הביא רש"י דווקא קרא דכל הבקר לעולה וכו' וכל בקר זבח השלמים וכו' דמהתם חזינן דבחנוכת המזבח היה שלמים יותר מעולות, אבל מקראי דהקרבת הנשיאים ליכא ראייה דהיה בחנוכת המזבח שלמים יותר מעולות.

ובאמת מצינו עוד בחנוכת המקדש שעשו בימי שלמה שעשו ז' ימים שלפני סוכות, כדאיתא במו"ק ואכלו ושתו באותו יוה"כ, וכן חנוך המזבח שנעש בימי חשמונאים דאיתא במדרשים ונתבאר במהרש"א שבת כ"א דחנכו את המקדש מטומאתו, ונראה דאף בהם היה הגדר בחנוך ממושך בז' או ח' ימים, ולכך הוצ' רכו לדחות את יוה"כ (ולמדו מקרבנות נשיאים דזוחים שבת כדאיתא במו"ק שם) ולא יכלו להמתין ולהמשיך אחריו את החנוך, דבעינן ז' ימים רצופים.

ולפי"ז א"ש מאוד דברי תוס', דדין צירוף ודאי תני קרא תריסר זימני, דתריסר זימני כתיב כף אחת עשרה זהב וכו', אבל הא דריבה הכתוב בחנוכת המזבח שלמים יותר מעולות לא תני קרא תריסר זימני דרק ע"י הקרבת כל הנשיאים כולם חזינן הריבוי דשלמים וזה כתיב רק פעם אחת בפרשת זאת חנוכת המזבח, וכמ"ש רש"י קראי דכל הבקר לעולה וגו' וכל בקר זבח השלמים וגו', ולא תני קרא הריבוי דשלמים תריסר זימני.

וכמו"כ בחנוך המזבח בחנוכה, יש להוכיח שהיו בגדר ח' ימים רצופים, וכן ימי חנוכה שאנו נוהגים דומיא דחיונך זה (כדאיתא בבאור הגר"א סי' תר"ע ובמהרש"א שם) נתקנו על אופן זה ד'שמונת ימים, דזק ותשכח דלעולם נוהגים ח' ימים מכ"ה כסלו ופעמים שמסתיימים בב' טבת ופעמים בג' טבת, (ותלוי במילוי וחסור חודש כסלו) וע"כ דלא נתקנו כל יום כנגד אותו יום שנעשה בו, נא חנוך, דהיינו צריכים לנהוג רק באותם ימים מסויימים שהיו בשנה ההיא, אבל הגדר ב'שמונת ימי חנוכה' מכ"ה כסלו ואילך [ויעוין במגילת תענית פ"ט דהיה ראוי לעשותו ז' ימים דומיא דמשה ושלמה, ומ"מ תקנו ח', לפי שנתעסקו סתקון פרצות ההיכל ח' ימים].

ובזה יש לבאר הא דאיתא במדרש שכיון שהקריב אפרים ביום השביעי נתקנא אהרן שלא הקריב הוא, וצ"ע מה דנתקנא רק כשהקריב אפרים, ועיין משאת המלך, אבל להני"ל י"ל שכיון שהקריב אפרים בשבת, ראה שלא נתחנך במקדש בר"ח ע"י עבודתו או ע"י נחשון, וא"כ היו קרבנותיהם נדבה בלבד ואינו דוחה שבת, אלא היתה החנוכה ע"י כולם והיתה חשובה לדחות שב, וע"ז נתקנא שלא נשתתף בה.

ומעתה נראה דכל הך מילתא שמעינן מפרשת זאת חנכת המזבח, דזה גופא אתי קרא למימר דחנוכת המזבח הי' ע"י הקרבת כל הי"ב נשיאים, וי"ב קערות וי"ב מזדקות וי"ב פרים אילים וכבשים לעולה וכו' וכו' כולוהו כאחד זאת חנוכת המזבח נינהו.

וביותר דחת"ס בתשו' או"ח סי' ר"ח כתב דמהגמ' מוכח דחתה הקרבתם שבת מן דדין ולא מבוראת שעה, ולמדו מזה ק"ו לחנוכת מקדש דדוחה יו"כ, ופירש דהיינו כמב' דשבט איקרי קהל, והיתה כקרבן ציבור דדוחה שבת מן הדין, וי"ל דראה אהרן שע"י כל שבט היתה חנוכתו כקרבן ציבור וע"י זה מתחנך המשכן, ואינו נדבה גרידא, וע"ז נתקנא.

דיני קדימה בסדר הקרבת הנשיאים

הרב אורי שחר

בפ' נשא ז' י"ח מבואר ברש"י שראובן בא וטען, לאחר שיהודה קדמני להקריב ראשון, אקריב אני אחריו, ואמר הק"ה שיששכר קודם לו מפני שידועים בתורה וסיבה נוספת מפני שיששכר נתן עצה לנשיאים להתנדב לקרבות הללו ע"כ.

וצריך להבין וכי לא ידע ראובן שיששכר מעולה ממנו בתורה ויש כאן **כבוד התורה** ליתן ליששכר להקריב לפניו, וכן קשה על הסיבה השנייה וכי לא ידע ראובן שיש ליששכר מעלה עליו שהוא **היזום** של כל הענין של הקרבת הנשיאים שיששכר הרי נתן עצה לכל הנשיאים להקריב.

ונראה לבאר, דהנה איתא בברכות י"ז. מרגלא בפומיה דבא תכלית תורה תשובה ומעשים טובים ופי' רש"י וז"ל עיקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומעשים טובים עכ"ל. וכוונתו של רש"י ברורה לכל מתבונן, והיינו, דבגמ' משמע דהעיקר זה להגיע לתשובה ומע"ט, והתורה זה היכי תמצוי להגיע לזה, ולכן בא רש"י ואומר שהעיקר זה התורה אלא שעיקרה של תורה זה רק כשיש בה גם תשובה ומע"ט.

והנה, איתא במכות י. א"ר תנחום בר חנילאי מפני מה זכה ראובן למנות בהצלה תחילה מפני שהוא פתח בהצלה תחילה שנא' וישמע ראובן ויצ"י להו מידם. ופי' רש"י בהצלה תחילה שפתח דכתוב בו בערי מקלט תחילה ע"כ.

והנה, בפ' וישב ל"ז כ"ט כתוב וישב רובן אל הבור ואיתא במדרש רבה, והיכן היה ר' אליעזר אומר בשקו ובתעניתו כשנפנה הלך והציץ לאותו בור וכו' אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה ואיזה זה, זה הושא שנא' שובה ישראל עד ה' אלוקיך. וכן מבואר עוד בב"ר פרשה פ"ב סי' י"א שראובן הוא בכור לתשובה.

ומתבאר מכל הנ"ל שראובן היה המעולה שבשבטים בעשיית תשובה וזה הועיל לו גם לדורות הבאים שהושע שהוא מצאצאי יוכיח את ישראל לעשות תשובה, וכן מבואר מהנ"ל שראובן היה מעולה במע"ט שבזה שה" ציל את יוסף, נזכר לו זה לדורות שהעיר מקלט הראשונה שנמנית היא בחלקו של ראובן.

ואשר על כן, יש לומר שלכן שבת ראובן בקשו להקריב לפני יששכר מפני שהם סברו שהעיקר הוא להגיע לתשובה ולמע"ט, ולכן אע"פ שיששכר יותר מעולה בתורה, מ"מ הרי הם המעולים בתשובה ומע"ט אע"פ שיש להם פחות ידעית התורה, והרי כן מבואר בברכות שם תכלית תורה תשובה ומעשים טובים ולכן אע"פ שיששכר היוסם להקרבה מ"מ ראובן מעולה במע"ט ובפרט דיששכר יעץ ועדיין לא עשה. אמנם הקב"ה פסק שהכוונה היא כמו שפי' רש"י שעיקרה של תורה הוא כשיש בה תשובה ומע"ט והיינו שהעיקר זה תורה אלא שצריך שיהא בה תשובה ומע"ט ואז היא בשלימות.

[ובזה יהא מבואר, מדוע המדרש הנ"ל בענין הצלת יוסף ע"י ראובן, שכתב, שראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, הביא שם שבזכות שראובן פתח בת" שובה לכן בן בנו הושע יוכיח על התשובה, וקצת קשה מה ענין הצלה לתשובה, ולפי הנ"ל מבואר דעיקר התשובה הוא כשיש לה מעשים טובים ולכן עד שלא הציל ראובן את יוסף לא היתה התשובה משולמת.

ובזה יהא מבואר עוד מה ששואלים והרי אדה"ר וקין עשו תשובה לפני ראובן, ולפי הנ"ל יש לומר דשאני ראובן שמצאנו גם שעשה מעשים טר" ביס וכנ"ל (ובודאי שאדה"ר עשה מעט אך מ"מ לא נרשם זה בתורה, והחילוק ברור)].

אלא דהשתא צ"ב מפני מה יהודה קדם ליששכר בהקרבה של הנשיאים, ונראה לבאר דאיתא בברכות כ' א' אל"ר ר"פ לאביי מ"ש ראשונים דאתר" חיש להו ניסא וכו' אי משום תנוי בשני דרב יהודה כולי תנוי בניזקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכי מטי רב יהודה בעוקצין וכו' אמר הוויתא דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיתבתא ואילו ר"י כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי הוּו קא מסרי נפשין אדושת השם וכו' ע"כ הרי מבואר להדיא שמסירות נפש על קדוש השם מעלתה יותר מריבוי עסק התורה והבנתה [וידוע שהגר"א ביקש שקברו יהא ליד הגר צדק שמסר נפשו למיתה על קידוש השם, וכן ר"ע שהיה דורש תילי תילים של הלכות על כל קוף וקוף היה מצטער מתי יבוא לידו המצוה שימסור נפשו על קדושת השם] ולכן שבת יהודה הקריב ראשון מפני שנחשון בן עמינדב מסר נפשו להשליך עצמו לים סוף.

ומכל זה נלמד מה גדולה זכותו של זבולון שמפרנס את יששכר שכפי הנראה בעבור זה זכה להקדים את ראובן.

כף אחת עשרה זהב - שווי ברכה

הרב יעקב הירשמן

א. בדעת זקנים מבעלי התוס', מביא על הפסוק (במדבר ז' י"ד) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת, בזה"ל: **ויש להוכיח מכאן מה שאחז"ל כוס של ברכת המזון שוה מ' זהובים והכי פירושא דקרא אחת מכ"ף דהיינו מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום כמנין כ"ף. עשרה זהב שוה עשרה זהובים וא"כ כוס של ברכה שיש בו ארבע ברכות שוה ארבעים זהובים.**

ויש לדקדק דלכאור' הו"ל למימר דמכאן מוכח שברכה שווה עשרה זהובים, ומה זאת שנחית להוכיח דבהמ"ז שווה מ' זהובים. ונראה דמה שברכה על מצוה שווה עשרה זהובים הוא מוחלט אצל הגמ' חולין פ"ז א', ואין צריכים להוכיח זאת תו, אבל על בהמ"ז דנה שם הגמ' אם שווה עשרה או ארבעים, ומסקנת הגמ' דשווה ארבעים, וזהו שנחית הדעת זקנים למצוא לזה הוכחה.

ואף דמפסוק כף אחת וגו' לכאורה מנ"ל שבהמ"ז שווה מ', יש לפרש דבזה שרמזה התורה שברכה אחת שווה עשרה, ילפינן שזה שכן הברכה ולא שכן המצוה, ונפשט הספק של הגמ', וממילא נפ"מ לבהמ"ז דשווה מ' על אף שחדא מצוה היא. עויל"פ דהלשון "אחת" מוכיח שעל אחת יש י', ויותר מאחת יש י' על כל ברכה וברכה, וזה שמוכיח הדעת זקנים מזה על בהמ"ז דשווה מ'.

ב. ונראה להוכיח מהדעת זקנים בענין מה שנחלקו הראשונים בדין העשרה זהובים, דהנה הרמב"ם (הל' חובל ומזיק פ"ז ה"ד) כתב: וכן מי ששחט חיה או עוף ובא אחר וכסה הדם שלא מדעת השוחט חייב ליתן כמו שיראו הדיינים. ומביא הרמב"ם שיטה החולקת: ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצור והוא עשרה זהובים. והובאו ב' הדיעות בשו"ע חו"מ סי' שפ"ב.

וביאר הסמ"ע (שם סק"א): נראה דראיית עיני דיינים בזה ובביטל ממנו שאר מצות עשה דבסמוך הוא דיראו אם איש זה שביטל ממנו המצוה הוא איש שמדקדק בקיום שאר מצוות אזי יקנסו המבטל ממנו הרבה, ולפי מיעוטו בדקדוק מצוות ימעט הקנס מהמבטל. גם ישערונו בטירחת קיום המצוה, דפעמים מונע אדם עצמו מהמצוה מכוח טירחא וניחא ליה שאחרים יעשוה, עכ"ל.

ומדברי הדעת זקנים נראה דסובר שעשרה זהובים הוא קצוב בכל ענין, כי אם נאמר דרק במעשה דרבן גמליאל שאחד שחט וקדם חבירו וכסה חייבו ר"ג ליתן לו י' זהובים, דשם ראות עיניו דר"ג באתו איש כן היה, ובאמת כל דין יקנס כפי ראות עיניו, לא מובן דרמזה התורה "כף אחת עשרה" שברכה אחת שווה עשרה, אחר שהוא תלוי בכל ענין לפי ראות עיני הדיינים.

ג. ובאמת צ"ע, לפי הראשונים שעשרה זהובים אין זה דבר קצוב, דהרי גם במעשה דרבי שם מבואר דשווה עשרה, ואטו מעשה דר"ג ורבי באתו ענין היה, דבדאי טפי מסתבר שהוא קצוב לעולם. והחת"ס (חולין פ"ז א') ד"ה יצאה בת קול בהמ"ז שווה מ' זהובים, מקשה: מכאן משמע דדבר קבוע וידוע הוא וצ"ע על הסוברים סי' שפ"ב דקונסים לפי ראות עיני הדיינים.

ד. יש ג' צדדים בראשונים, בגדר העשרה זהובים שחייב ר"ג למי שקדם וכסה את הדם: א. שזה קנס, וראיתי מבארים שאין שום ממון יכול לפצות עבור שכר המצוות לעולם הבא. ב. שזה ממון, וראיתי מבארים ששיערו חכמים את הצער שאדם מצטער על איבוד שכר המצוה בעשרה זהובים. (הובאו ברי"ף ב"ק ל"ב ב' בדפי הרי"ף). ג. שזה תקנה (כך הביא בקצה"ח שפ"ח ס"ק י"א בשם רבינו יהונתן בשיט"מ ק).

ומבואר שם דבאמת תקנה וקנס זה דבר אחד רק יש נפ"מ לענין מודה בקנס פטור, ואי תקנתא הוא חייב על אף שהודה (והקצוה"ח מוכיח מזה דמודה בקנס **דרבנן** פטור וכמו מודה בקנס דאורייתא).

והנה ז"פ לכאורה שאם זה ממון בודאי הוא שווה לכל אדם בכל ענין שמצוה שווה י' זהובים. מיהו בש"ך (שפ"ב סק"א) מבואר דאף לצד שזה ממון שייך "כפי מה שיראה לדיינים". [ומשמע שם מדבריו שבברכה יתנו בכל גווני 10 זהובים, וצ"ע דאם במצוה כמו שיראו הדיינים, ה"נ דכוותה בברכה, ולמה בברכה בכ"ג עשרה זהובים]. ואמנם בדרישה (שפ"ב ב') מבואר דאם זה "ממון" ולא קנס אם כן בכל מצות עשה דכוותה חייב ליתן לו עשרה זהובים.

ושיטת הדעת זקנים אף שהוכחו דסובר שזה קצוב, מ"מ עדיין יש לדון בדעת זקנים, האם זה ממון או קנס או תקנה, ומזה אין הכרע בדעתו הקדושה, דאם זה קצוב כבר מובן שהתורה רומזת לנו "עשרה" בדוקא. ויכול להיות שדעת זקנים סובר ככל א' מהשיטות כפשוטו.

ה. יש עוד רמז להוכיח שברכה שווה י' זהובים, בתורת חיים ב"ק צ"א ב', וזה לשונו: מצאתי כתוב באור זרוע רמז לדבר שהברכה שוה עשרה זהובים, מדכתיב גבי אליעזר עבד אברהם, ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם, למה פרט הכתוב משקלם. אלא לפי שראה אליעזר שהיא גרמה לו לברך השם כמו שאמר ברוך אלהי אדוני אברהם לפיכך נתן לה שכרה שני צמידים עשרה זהב משקלם שכן קבל מאברהם ששכר ברכה עשרה זהובים עד כאן. עכ"ל.

פער הליון

ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח

בקרבת הנשיאים נתקיימה מצות חנוכת המזבח, ונחלקו הראשונים אם היא נוהגת לדורות, שהרמב"ן בפר' (ז, יג) כ' דכיון שהקב"ה הסכים על דעת הנשיאים וציוה נשיא אחד ליום יקריבו, יתכן שהיא מצוה לדורות לחנוך את המקדש והמזבח, ולכן עשה שלמה חנוכת הבית, וכן עשו אנשי כנה"ג בחנוכת בית שני (עי' עזרא ו, טז).

וכ"כ הרמב"ן בהשגות לשה"מ (שורש ג' ד"ה אבל תרומת) "ונדבת הנשיאים היתה הוראת שעה בשיעורים ההם שהיו בדעתם, אבל החנוכה חובה היא".

אך הרמב"ם לא מנאה, וכ"מ בשורש ג' שאינה נוהגת לדורות אלא הוראת שעה. [אכן אף הרמב"ן לא מנה אותה במצוות הנוספות, ומש"כ כ' הקנא"ס שהיא בכלל מצות בנין בית הבחירה]. ועי' בזוהר הרקיע לרשב"ץ (ג) שהאריך בזה.

ועי' ברמב"ן כאן (יג) שחנכו אותו בכל המינין הקרבין עליו, מנחה וקטורת ועולה וחסאת ושלמים וחסאת [ואשם בכלל חטאת].

וכ' בהעמ"ד (ז, טז) דהשלמים היו מדין שלמי שמחה, שהיה יום שמחה כשמחת המועד. ועי' טור וב"י סי' תכט לענין תחנון בניסן עפי"מ מס' סופרים (פכ"א ה"א) שהם ימי הקרבת הנשיאים "וכל אחד היה עושה ביומו יו"ט, לפיכך אין אומרים תחנונין כל ימי ניסן". [ועי' שבלי הלקט ה' חנוכה (קעג) דהטעם שגומרים את ההלל בכל ימי החנוכה משום שהוא זכר לחנוכת המשכן שאז הקריבו הנשיאים ובכל יום הנשיא גמר את ההלל על קרבנותיו].

ויקריבו הנשיאים את קרבנם

רש"י פי' ע"פ מה דאי' בספרי (מז) באו ועמדו לפני המזבח ולא קיבל משה מהם עד שנא' לו מפי הקדש "יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח".

וביאר בעמק הנצי"ב דמה שלא קיבל בתחילה, הוא משום שהביאו שלא כדיון, דחטאת וקטורת אינן באות בנדבה. וכ"כ התולדות אדם. וכדאי' בספרי לק' (סוף נא) דלכך נא' "זה קרבן" - זה מביא נדבה ואין היחיד מביא נדבה, זה דוחה שבת וכו'.

ובשה"ש עה"פ (הא) "באתי לגני... אכלתי יערי עם דבשי" כ' רש"י "באתי לגני בימי חנוכת הבית... מרוב חיבה אכלתי יערי עם דבשי, אכלתי הקנה עם הדבש את שאינו ראוי עם הראוי, קטורת נדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים, ואין חטאת קריבה נדבה, ואני קבלתים בו ביום".

ויסודו במדרש טאן (פ"ג סו"ס ב) אריתי מורי עם בשמי, אכלתי יערי עם דבשי, שתיתי ייני עם חלבי, כנגד שלשה דברים שעשו הנשיאים שלא כהוגן וקבילם הקב"ה. ועי"ש דהם ב' הנ"ל דאין קרבן יחיד דוחה שבת.

והכתר כהונה כ' עפ"י הגמ' בחגיגה ו שרק שבט לוי הקריבו קרבנות במדבר, וכ' שם הטו"א דישאל שיעשו את העגל ועבדו ע"ז היו נזופין ומנודין למקום ולא יכלו להקריב קרבנות [ולכן שבט לוי הקריבו עולת תמיד משלהם], והיינו דכל ישראל היו נפגעים באותו מעשה, בפועל או בהרהור. ולכן נסתפק משה אם אפשר לקבל את קרבנות הנשיאים עד שהסכים לו הקב"ה.

ביום המנחה

הרא"מ מפינסק (מובא בחי' הגר"ז סט) הוכיח מכאן שכל הנשיאים הביאו את קרבנותיהם ביחד ביום המשח אותו דהיינו היום הראשון, אלא שהקריבו על המזבח בנפרד. וכ"כ בהעמ"ד דעל זה נאמר "ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח". וכ"כ הפנים יפות דממה שנא' "נשיא אחד ליום" מוכח שמתחילה הביאו כולם את קרבנם ביחד, והקב"ה אמר להם נשיא אחד ליום. (וכ"כ בתשובה מאהבה דלק' שכן מפורש מתוך הכתובים). ומפורש כן ברמב"ן (בפס' ב ד"ה והנכון) "הנשיאים כולם ביום אחד הביאו הקרבן הזה שהסכימו עליו יחד". ועוד כ' שם "לא קדם האחד לחברו במחשבה ולא בהבאה לפני המשכן".

והק' הפנים יפות דא"כ נפסלו המנחות בלינה, כיון שכבר הקדישום בכלי. עי"ש מה שחידש בזה דלא נפסלה בלינה, ועוד כ' דכ"א לא הקדיש עד יומו, שהרי מתחילה לא הקדישו אלא ע"ד שהקב"ה ירצה בקרבנם.

וכבר הק' בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב רפט) מפני מה בחשבון הכל לא נאמר בכפות ומזרקות מלאים סולת, [כדכתיב בכל קרבן בפנ"ע]. ויישב דמהאי שיקריבו גופא דיפסלו בלינה, לא הביאום ביום הראשון מלאים סולת. אלא כ"א ביומו מילא אותה סולת. וכן הובא בשם הרא"מ בחי' הגר"ז שם. ועי' שבט הלוי ח"א (קצד) שהאריך בזה.

וכע"ז כ' המש"ח (ז, פו) בפס' "כפות זהב שתיים עשרה מלאות קטורת", דלגבי הסולת לא כתיב מזרקי כסף מלאים סולת בלולה בשמן, משום שהבלילה צריכה להיות בפנים בכלי שרת, וממילא נתקדשו ונפסלו בלינה, ועי"ש שכ"א בלל רק ביום שהקריבו את קרבנו. [משא"כ קטורת שאינה נפסלת בלינה כיון שזו צורתה כל השנה, ורק רבן גזרו פסול ליהנא].

פער הליון

כף אחת מלאה קטורת

כ' רש"י דלא מצינו קטורת ליחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד, והוראת שעה היתה. ומקורו במנחות נ. עי"ש, ועי' ברמב"ם פ"ב מהל' מעה"ק הט"ו.

ועי' בתוס' ישנים יומא נג. (ד"ה אע"פ) דהקטורת שהקריבו נדב ואביהו היתה קטורת נחשון [שהיה ביום הראשון, הוא היום שמתנו]. וקרבה על המזבח החיצון עם שאר קרבנות בשביל חיבתן של ישראל כמ"ש במדרש שתיתי ייני עם חלבי, [ולכן נענשו בהקריבם אש זרה, אבל במזבח הקטורת אין אש מן השמיים].

וכ"כ החת"ס בפר' שמיני (עמ' טז) לדקדק בפס' ויקחו בני אהרן... אש זרה, ולא קאמר קטורת זרה, משום שהיתה מקרבן נחשון. ועי"ש שהם הקטירו על המחנה ככה"ג ביו"כ. וכ' דאפשר שכן באמת עשו בשאר הימים בקטורת הנשיאים.

פירוט הקרבנות

כ' הרמב"ן (ז, ה) בטעם שהזכיר הכתוב קרבנות הנשיאים בפרט, כי הקב"ה חולק כבוד ליראיו.

והספורנו כ' שהוא להורות שכ"א כיוון לכפר על פרטי החטאים שידע בשבטו. עוד כ' הרמב"ן עפ"י המדרש שלכ"א מהנשיאים עלה במחשבה להביא חנוכה למזבח בזה השיעור, אבל כ"א מטעם אחר, ולכך השוה אותם הכתוב לפרט כ"א בפנ"ע כאילו לא הוזכר האחר, עי"ש. וז"ל המד"ר (פ"ג ד) "אע"פ שקרבן שוה הקריבו כולם, על דברים גדולים הקריבו, וכאז"ל הקריבו לפי דעתו".

אך הרלב"ג (י) כ' שהוא "להורות שכולם היו שוים בזה, לא היה יתרון לאחד על חברו, שכל אחד התעורר מעצמו לזאת הנדבה". אך על שיעור הקרבנות כ' שם "והנה הקריבו הנשיאים קרבנם אצל המזבח בדרך שווה, ר"ל שהסכימו כולם בכל אחד מהמינים שהביאו, כאשר הביא זה כן הביא זה... בדרך שלא יתפאר האחד על חברו". ואף בתועלות כ' שהתועלת הו' במדות שאין ראוי לשנות ממנה חבריו כדי להתפאר עליהם או לביישם, ועי"ש שכ' דלזאת הסיבה הסכימה דעתם לדעת ה' יתעלה.

חלישות הדעת של אהרון הכהן

הרב זיו שצ'לקה

איתא בתנחומא (בהעלותך ה) אחד עשר שבטים הקריבו, ושבט לוי לא הקריב, ושבט אפרים וכל הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאו של לוי. ומי היה נשיא לוי זה אהרון שנאמר "ואת שם אהרון תכתוב על מטה לוי" ואהרון לא הקריב עם הנשיאים והיה אומר אוי לי שמא בשבילי אינו מקבל שבט לוי וכו'. וצ"ב מדוע הזכיר המדרש דוקא את שבט אפרים מכל השבטים שהקריבו.

וכ' העץ יוסף (בשם זבחי שמואל) שבתחילה חשב אהרון שכל נשיא מקריב קרבן בעד עצמו ולכן לא הצטער, אולם כאשר ראה שבט אפרים מקריב קרבן ביום השבת הבין שהם קרבנות ציבור שהרי קי"ל שאין קרבן יחיד דוחה שבת ונמצא שכל נשיא הקריב קרבן בשביל כל השבט ולכן דוקא אז הצטער אהרון וחשב שבגלל שעשה את העגל נדחה כל שבט לוי עכת"ד.

ולכאורה מש"כ שהם קרבן ציבור הוא נגד גמ' ערוכה במו"ק (ט). שבחנוכת ביהמ"ק בימי שלמה עשו ז' ימי שמחה שבכללם היה יו"כ והקריבו קרבנות ואכלו ושתו ושמחו, ומבואר בגמ' שלמדו זאת מקרבנות הנשיאים בק"ו ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד דוחה את השבת החמורה, מקדש שהוא קדושת עולם וקרבנות ציבור אינו דין שידחו יום כפורים הקל (ע"ש). הרי מפורש שקרבנות הנשיאים היו קרבן יחיד ואע"פ שאין קרבן יחיד דוחה שבת הוראת שעה שאני כמ"ש המאירי (שם), ולפי זה הדק"ל מדוע הוזכר דוקא שבט אפרים.

ונראה לבאר עפ"י הגמ' בהוריות (ו): שלכל דיני התורה אפרים ומנשה הם שבט אחד פרט לחלוקת הארץ (דהיינו ששניהם נוטלים בנחלה כשאר השבטים) ומקשה הגמ' שבקרבנות הנשיאים הקריבו גם אפרים וגם מנשה, ונמצא שגם לשאר דיני התורה הרי הם כשני שבטים, ומתרצים שהסיבה שהקריבו שניהם היא כדי לחלוק כבוד לנשיאים (אילו הקריב אחד וחבירו לא איכא זילותא -ר"ח) דתניא שלמה עשה ז' ימי חנוכה ומה ראה משה לעשות שנים עשר ימי חנוכה כדי לחלוק כבוד לנשיאים (שאם יקריב זה ולא יקריב זה איכא קפיידא-ר"ח).

ומבואר בגמ' שבאמת לא היה צורך שיקריבו כל הנשיאים כ"א קרבן אלא סגי שיקריבו חלקם, אך כדי לא לעורר קנאה וקפיידא אמר הקב"ה למשה שיקריבו כל הנשיאים, ויתירה מזו ראינו שבט אפרים, שאע"פ שמד"ת אפרים ומנשה הם שבט אחד והיה ראוי שמנשה הבכור יקריב קרבן אחד לכל השבט אמר הקב"ה שגם שבט אפרים יקריב קרבן בפני עצמו כדי לחלוק לו כבוד.

ומעתה מיושב היטב מדוע הוזכר דוקא שבט אפרים, שהרי אהרון ראה עד כמה דקדק הקב"ה בכבוד כל נשיא וציוה את כולם להקריב ואעפ"י שלא היה צורך בדבר ויתירה מזאת שבט אפרים הקריב רק כדי לחלוק לו כבוד. ולכן סבר אהרון דמה שהוא לא נצטווה, ע"כ שיש לו עוון גדול כ"כ שמעכב בעדו מלהקריב אפילו לפני משוה"ד ולכן חלשה דעתו.

דרושים לחברות

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמ' נשים	עדיף שד"ח		052-7451481
גמ'	ברכפלד		050-4125972
גמ' מועד, דף ליום			054-8414585
מחפש שיעור דף היומי			052-7661249
מתקיים שיעור דף היומי	נתיבות המשפט 111	7:05	
חור'ם לטוען רבני	כולל קול יעקב	בוקר וגם אהצ"צ	054-9729402
דף היומי	חפציבה, בבית	פעמיים בשבוע 11:30-1:00	054-4737360
גמ' נשים/בניין, ללמד אברך	זכרון משה		052-7674594
טושי"ע ובי"א אפשרות למילנה	גבעה דרומית		9298517
מס' שבת עם הלכה	קמח	10 עד 1 בהתמדה	054-8424322
מחשבה	ברכפלד		9798997
כיצד מברכין/חזרה יבמות, סוטה	מוקדם		052-6363938
מחפש שיעור בגמ' באנגלית	ברכפלד		9790869
גמ' [מוכן לשלם]	מוקדם		054-7242912
גמ' עדיף ברבות, רש"י ותוס' בהבנה	ברכפלד	9:00-12:00 חוץ מיום ה'	050-9444377
הלכה	זכרון משה		9760370
גמרא/הלכה	זכרון משה	9:00-10:30	054-8441568
פתוח	בטלפון	שעה אחת	054-8474254
מחפש שיעור דף היומי		6:00-6:30	052-7150853
מס' נידה מדרף ס"ט ע"ב		8:30	057-3133772
דף היומי	אוה"ח 27 בכולל	10:00-1:00	054-8487793
הלכות שבת	משך חכמה		057-3114454
שהיה והטמנה טושי"ע בעיני	ברכפלד		050-4111403
אמצע בי"ב/מ"ב ח"ב	משך חכמה		9743984
גמ' לא יחפור	כולל אוהל ישראל (הרב ליברמן)	11:20-1:00	052-7631259
הל' שבת מ"ב	ח"ח או תחילת נתי"ם	10:30	9740115
מילה	זכרון משה		054-8407310
דף היומי	גרין פארק	5:00 - 3:00	052-7324862
הלכה יו"ד	קרית ספר	5:00 - 4:00	054-8415403
טושי"ע שהיה והטמנה	אוהל מנחם/קמח עד המרכזי	7:00-4:00 חלקי	052-7620812
אמצע בי"ב/מ"ב ח"ב	כולל אוהל ישראל (הרב ליברמן)		9790821
דף היומי	בבית		052-7631259
כיצד מברכין/חזרה יבמות, סוטה	ברכפלד		057-3101491
פרקים בנושים בניין	גבעה דרומית	4:30 או אחרי	9740115
בבא בתרא, ממוד ליום	נאות שוחם	5:30 - 4:15	054-8413093
מחפש שיעור דף היומי	משובב נתיבות/חזון חזן/דוסמינר פורשטיין		052-7162450
עדיפות להלכה	ברכפלד		052-7662282
מס' שבת מהאורג	ביכ"ז אביעזרי	3:00-6:30 חלקי	057-3139934
הלכות שבת	ברכפלד		050-4111403
הלכה	ברכפלד - וזאת ליהודה		054-8485609
ה' שבת מ"ב	קמ"ח	5:30 - 4:00	054-8424322
הלכות מקוואות	זכרון משה		054-8407310
דף היומי (רצוי אברך ממוגר)	בבית/היכל הגר"ם	9:00 - 11:00	054-9761746
שיעור מס' יומא	שאנת אריה	9:15 - 10:15	052-8952613
מס' ברכות דף ליום	ברכפלד	9:30 - 10:30	050-4171130
טור, שו"ע, מ"ב	ברכפלד	9:30 - 11:00	054-8403599
מחפש שיעור דף היומי	נאות הפסגה		03-6744038
שיעור דף היומי	אוה"ח 27 - תניכי הישיבות	7:45	
מ"ב דרשו	ברכפלד - בני הישיבות	9:15-10:45	9799833
נביא/פרקי אבות, נדכומה	ברכפלד, עדיף בבית		052-1736602
גמ' הלכה	שאנת אריה/קצוה"ח	7:00	054-8424663
מחפש שיעור דף היומי	תחלת נתי"ם/שד"ח	9:30	050-3140972
פתוח	בבית/בחסמונים		9285124
גמשי. להשאיר הודעה	זכרון משה/היכל יצחק	9:00 - 10:00	6374394
בבא מציעא	גרין פרק	9:00 - 10:30	054-8462669
מ"ב הלכות שבת	חפציבה	9:00-11:30 חצי שעה מתוך	052-7697695
נידה בבקיות	ברכפלד בכיכר	בכולל ערב	052-7656412
פתוח	אוה"ח/ח"ח	9:00-10:00	052-7627926
הלכה	בטלפון	שעה/שעתיים	050-4164124
הלכות סת"ם			050-2553310
הלכות דינים			052-7617912
שמיה"ל יומי	אפשר בטלפון		050-4116772

בקר

אחר"ע

ערב

פתיחה

קושיא

בשו"ע סי' ס' נפסק דמצוות צריכות כוונה. ואמנם העושה מצוה בלא כוונה חייב לחזור ולעשותה, אך לא יברך דלענין ברכה חוששין למ"ד א"צ כוונה, כמבואר בשו"ע סי' תפ"ט ס"ד גבי אם שאלו חבירו כמה היום והשיב היום כך וכך, שיחזור ויספור ולא יברך דשמא יצא, עיי' מ"ב. ובב"י ר"י"ג מבואר, דלמ"ד אצ"כ יצא בברכה שחייב בה אפי' בלא כוונה שומע ומשמע, כל שנ' תכין עכ"פ לשמוע (לאפוקי מתעסק). וכ"כ הגר"ז (רי"ג) שאם נטל פרי לברך ושמע חבירו מברך שוב לא יברך.

א"כ צ"ע טובא מנהג כל ישראל לשמוע ברכת החזן שמברך ברכת ספה"ע ומיד אחר"כ מברכין בעצמם. וכן בהלל החזן מברך ואח"כ כל הציבור. ולכאן אמאי לא ניחוש שמא יצא כבר בברכה למ"ד מצוות א"צ כוונה.

הרב אליהו ברורמן

מלחמתה של תורה

בקושיית הרב אריה שפירא (בגליון הקודם) דכיון דבעינן סמיכות דעת דזכרון הבן, מה הו"א שהמפרש מעות לפדיון לא יאזן חייב באחריות. כתב הרב מנחם וינטר ד"ל שאם מיחד חנו מסויים תלוי בסמ"ד שלו, אבל כשמפרש לכלל הכהנים, ודאי שאחד מהם סמכה דעתו בזה ועי"ז בנו פדויו. והרב אורי שחר כתב ג' תירוצים: א' י"ל דהתם בצידיקין בשוה כסף שצריך שומא, אבל המשנה בבכורות מיירי במעות שא"צ שומא. ב' דהמשנה מיירי כשמפרש בפני הכהן אלא שעדיין לא נתן לו. ג' כגון שזיכה לכהן ע"י אחר והכהן סומך על האחר [להסוברים דלא מקיים בזה, עיי' דרך אמונה ח"ד פ"יא מבכורים סק"א].

והרב אריה שפירא יישב דבאופן זהבן חי בודאי לרב יוסף בעינן לקוץ הדמים משום סמיכות דעת הכהן כדי שיקנה את הבן להאב כעיקר מצותו, ודינו, ורק במת הבן לאחר ל' יום דמבואר במתניתין דבכורות דחייב ליתן ה' סלעים לכהן והוא רק דין מתנ"כ ליתן הסלעים להכהן [דבב"א ד"א המפלא הג"ר אריה שפירא שליט"א] בזה ס"ד דבהפריש דכבר נכנסו הסלעים לרשות הכהונה ואבד יפטר.

מו"מ בקו' על שמירת המקדש בס"ד בגליון הבא

יברכך ה' בבנים וישמרך מן המזיקים

בשעת כתיבת שורות אלו, המוני בית ישראל מתחננים בנפש שמתפכת את תפילת השליה הקדושה, יש שהגדילו לעשות ומתפילים אותה ברבים, וישנם שמתדיינים את כל התהלים ולאחר סוכן כרב עם את תפילת השליה ויהי לחרדת אלוקים, אורת "נעילה" מורגשת בחלל, ואננים שחקו מים. לו היה אפשר לסחוט את תכלי בית המדרש באותה שעה היה יוצא מים, אבל איזה מים... ראינו בתמונת שהדפיסו "ועד הרבנים" את מון הגר"ש אוריבאך שליט"א אך הוא מתייחס בהתרגשותו. והדברים מדברים בעד עצמם, ובפי כלם משאלת הלב החיידה, אנא, רבש"ע רחם עלינו והיה אגונם וצאצאנו, וצאצאי צאצאנו - **כולנו** יודעי שפקר ולמדנו תורתך לשמה. המזיקים "יברכך ה' בבנים", ו"ישמרך מן המזיקים". המזיקים של אתמול התגמדו לעומת המזיקים של היום, כמה שמירת צורך היום, כמה מזיקים יש היום, נורא נוראות בהתרגשותו. ועל כולם המזיקים הקטנטנים, בגודל קופסת פפרונים וכו', רבש"ע, רחמיס! משנה לשנה תפילת השליה הקדושה נהפכה לדרגה ראשונה בתפילת אבות על בנים, אבל כמה אומלל האדם שמתחנן בדמות את תפילת השליה ובפרט אם נסע וביא לטבריה ליד קברו הק' ופתאום הוא שומע את השליה הק' שומד לידו ומרעיס עליו בקולו: לך ספה, לא תבוא לכאן, אתה סתם מבלבל את הראש, תפסיק לבלות, תקיים מה שכתבת ואתרתי וזרתתי ואתרתי ואז יהיה לך טוב, אל תעשה הפוך ותבוא אחר כך לבלות. איזו הלחלה תאחו בנו לשמע חרובות אש כאלה נוראות, על מה ולמה יצא הקצף!!! ובכן, אדונינו השליה הקדושה בספרו שני לוחות הברית שמסכת שבעות פרק נר מצוה אחרי שכתב את עבודת הלילה הקדושה של שבעות עם כל המעשה

מונש ע"י:
ארגון "משובב נתיבות"
מרכז להצלה רוחנית

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות נא לפנות לטל' 050-4122753
לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות, בכל ערש"ק יש לשלוח בקשה לכתובת: gal200@neto.bezeqint.net

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net
או בתל"פ: "עומקא דפרשה".
בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח.
בג. הדרומית, ביה"כ"נ בית תפילה נתי"מ 75.
ביה"כ"נ משובב נתיבות, נתי"מ 90.
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.
ד"ת לגליון שבעות בעניני "עול תורה"
יתקבלו בדיסק ובמילי בלבד עד יום א' בשעה 8:00 בבקר

נושאי הגליונות הבאים
שבועות - עול תורה
שלח - נסכים
קרח - מעשר ראשון
חוקת - באר מרים

למען עתיד ילדיך תכנית "שמח תשמח"
*ילדים עד גיל שנה.
הלוואות בפריסה של 200 תשלומים
לפרטים: הרב א. ארנפורנד 050-4150605

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר
ארגון משובב נתיבות
מרכז להצלה רוחנית
057-3133330 057-3102044/8/9 057-3140000